

Anna Krulová^{1,2}

Olga Švestková¹

¹ Pierwszy Wydział Rehabilitacji, Szpital Ogólny oraz Pierwszy Wydział Lekarski, Uniwersytet Karola w Pradze, Republika Czeska

² Wydział Zdrowia i Nauk Społecznych, Uniwersytet Południowoczeski w Czeskich Budziejowicach, Republika Czeska

Studia magisterskie z Terapii Zajęciowej w Republice Czeskiej

Streszczenie

Terapia Zajęciowa stanowi integralną część kompleksowej rehabilitacji, której głównym celem jest osiągnięcie jak najwyższej samowystarczalności i niezależności osób w różnym wieku i z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Na arenie międzynarodowej szkolenie terapeutów zajęciowych nie jest ujednolicone¹, a poziom wykształcenia, jaki mogą osiągnąć w różnych krajach Europy i na całym świecie, obejmuje wykształcenie średnie, wyższe zawodowe oraz studia wyższe licencjackie, magisterskie lub doktoranckie². Na świecie tytuł Profesora Terapii Zajęciowej nie jest czymś wyjątkowym. Od roku 1992 terapeuci zajęciowi w Republice Czeskiej mogą kształcić się w trybie trzyletnich studiów licencjackich. Prowadzenie dwuletnich studiów magisterskich na tym kierunku, po raz pierwszy w dziejach Republiki Czeskiej, rozpoczęto w 2014 r. na Pierwszym Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Karola w Pradze. Program ten zapewnia terapeutom pogłębioną, kliniczną wiedzę teoretyczną i praktyczną oraz ukierunkowany jest na badania naukowe i zarządzanie opieką zdrowotną. Kładzie on również nacisk na ustawodawstwo zdrowotne i społeczne, terminologię specjalistyczną, współpracę interdyscyplinarną, jak również informatyzację i nowoczesne technologie. Głównymi realizatorami tego programu są przede wszystkim eksperci w dziedzinie Terapii Zajęciowej, a także lekarze, fizjoterapeuci i inni specjaliści medyczni, inżynierowie biomedyczni, prawnicy, statystycy i menadżerowie. Ważną rolę w podkreślaniu znaczenia nauki i badań w zakresie Terapii Zajęciowej oraz równości w miejscu pracy odgrywa emerytowana Profesor Terapii Zajęciowej Uniwersytetu w Brighton i profesor wizytujący w dziedzinie Nauk Terapii Zajęciowej –

¹ ENOTHE Masters Project Group, *Starting Tuning of OT Master competences: Comparing masters' programmes to facilitate collaboration in OT education*, Project phase II, Report of the ENOTHE Masters Tuning Project Group, March 2017, http://enothe.eu/Wordpress%20Documents/Projects/Report%20for%20ENOTHE%20board_31032017_Master%20project%20group.pdf, [dostęp z dnia: 29.10.2017]

² AOTA, *Academic Programs Annual Data Report, Academic Year 2014–2015*, prepared by: Division of Academic and Scientific Affairs, American Occupational Therapy Association © 2015, <https://www.aota.org/~media/Corporate/Files/EducationCareers/Educators/2014-2015-Annual-Data-Report.pdf>, [dostęp z dnia: 29.10.2017]

Gaynor Sadlo, która stosuje podejście „nauczania opartego na rozwiązywaniu problemów” (ang. *Problem Based Learning*; PBL). Współpraca z zagranicznymi uniwersytetami i placówkami służby zdrowia na całym świecie umożliwia studentom wyjazd za granicę w trakcie studiów magisterskich w ramach programu Erasmus+ do Finlandii (Kuopio), Włoch (Ankona), Belgii (Gandawa), Austrii (Wiedeń) lub Szwecji (Sztokholm). Po raz pierwszy w historii Uniwersytetu Karola w 2017 r. dwóch studentów Terapii Zajęciowej wzięło udział w trzymiesięcznym stażu w Izraelu (Uniwersytet w Tel Awiwie, Wydział Medycyny Sackler, Szpital Sheba).

Słowa kluczowe: terapeuta zajęciowy, edukacja, Magister Terapii Zajęciowej, współpraca interdyscyplinarna, rehabilitacja kompleksowa

Wprowadzenie

Zgodnie z zaleceniami Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ, ang. *United Nations*), Światowej Organizacji Zdrowia (ang. *World Health Organization*, WHO), Komisji Europejskiej i Rady Europy Terapia Zajęciowa jest istotną i ważną dziedziną stanowiącą część procesu rehabilitacji. Rehabilitacja dysponuje narzędziami i wszelką pomocą potrzebną do osiągnięcia niezależności i samostanowienia o sobie. WHO zwraca również uwagę na fakt, iż brak odpowiednich świadczeń przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych stanowi istotną barierę w opiece zdrowotnej³.

„Terapia zajęciowa zajęła 7 miejsce w rankingu na najlepszy zawód roku 2012. We wszystkich państwach członkowskich Rada Terapeutów Zajęciowych Krajów Europejskich (ang. Council of Occupational Therapists for European Countries; COTEC) odnotowała wzrost liczby terapeutów zajęciowych w latach 2007 – 2010 o 11%, przy czym w Finlandii – o 32%, Szwajcarii o 22%, Grecji o 39%, a w Irlandii nawet o 244%”⁴.

Wraz z tym wzrostem i rozwojem Terapii Zajęciowej, zaczęto stosować ją nie tylko w sektorze opieki zdrowotnej, ale także w sferze społecznej, w procesie zatrudnienia, edukacji i podczas pracy z grupami mniejszości narodowych. Obejmuje ona pracę z osobami z różnymi rodzajami niepełnosprawności (w tym z niepełnosprawnościami fizycznymi, psychicznymi, umysłowymi, sensorycznymi lub społecznymi) i w różnym wieku⁵. Termin „zajęcie” obejmuje główny obszar Terapii Zajęciowej odnoszący się do zwykłych codziennych czynności osoby niepełnosprawnej. Zajęcie oznacza tutaj jakąkolwiek znaczącą aktywność danej

³ WHO, *Rehabilitation*, <http://www.who.int/topics/rehabilitation/en/>, [dostęp z dnia: 28.10.2017]

⁴ Amsterdam University of Applied Sciences, *European Master Of Science In Occupational Therapy*, <http://www.ot-euromaster.eu/about/about-ot-euromaster.html>, [dostęp z dnia: 29.10.2017]

⁵ Jelínková J., Krivošíková M., *The concept of occupational therapy*, Czech Association of Occupational Therapists, 2007, <http://ergoterapie.cz/Page.aspx?PageHierarchyID=8&PageIndex=5&PageID=45&node=7&ParentPageID=51>, [dostęp z dnia: 30.9.2017]

osoby, ale specyficznie ukierunkowaną na tę osobę i definiowaną szeroką gamą kategorii: ADL (skala oceny podstawowych czynności życiowych), IADL (skala oceny złożonych czynności życia codziennego), odpoczynek i sen, edukacja, praca, rozrywka w czasie wolnym i uczestnictwo w życiu społecznym⁶. Terapeuta zajęciowy poprzez pracę nad ukierunkowanym i istotnym czynnikiem pomaga uzyskać pełne lub częściowe uczestnictwo osób niepełnosprawnych w społeczeństwie, co ma zasadnicze znaczenie dla ich jakości życia.

W celu osiągnięcia maksymalnego poziomu niezależności i funkcjonowania danej osoby, konieczne jest zapewnienie skoordynowanej, interdyscyplinarnej współpracy członków zespołu rehabilitacyjnego, działających zgodnie z zaleceniami lekarza. Terapeuci zajęciowi zazwyczaj pracują w ramach interdyscyplinarnego zespołu rehabilitacyjnego, w którego skład wchodzi lekarz specjalista rehabilitacji medycznej, fizjoterapeuta, psycholog, logopeda, pedagog specjalny, pracownik socjalny, dietetyk, protetyk, a także inni specjaliści medyczni i niemedyczni⁷.

W Republice Czeskiej Terapia Zajęciowa nadal postrzegana jest jako nowa dziedzina, a społeczne zapotrzebowanie na nią stale rośnie. Obecnie w Republice Czeskiej kształcenie na poziomie licencjackim oferują cztery uniwersytety, tj. w Pradze, Pilźnie, Ostrawie i Ústí nad Łabą. Są to studia stacjonarne, z wyjątkiem Ústí nad Łabą, gdzie możliwe jest również kształcenie na odległość. Absolwenci tych studiów kształceni są w zakresie teoretycznych, praktycznych i specjalistycznych aspektów swojego zawodu. Do roku 2014 w Republice Czeskiej nie istniały odpowiednie studia magisterskie w tej dziedzinie.

Charakterystyka studiów magisterskich z Terapii Zajęciowej w Republice Czeskiej

Kształcenie na poziomie magisterskim w dziedzinie Terapii Zajęciowej jest niezbędne dla specjalistów przygotowujących się do pracy lub pracujących już jako lider zespołu badawczego czy będących już pracownikami naukowymi, a także dla pracowników ochrony zdrowia w specjalizacjach, w których zatrudnianie terapeutów zajęciowych nie jest powszechne (przykładowo onkologia, psychiatria, praca z pacjentami/osobami niepełnosprawnymi intelektualnie itp.). Jest to również konieczne dla menadżerów zespołów Terapii Zajęciowej w miejscach pracy oraz dla wykładowców szkół wyższych w dziedzinie Terapii Zajęciowej dla pogłębienia wiedzy teoretycznej, a także umiejętności praktycznych, pracy w zespołach naukowo-badawczych, publikacji tekstów specjalistycznych, a co za

⁶ American Occupational Therapy Association, *Occupational therapy practice framework: Domain and process* (3rd ed.), American Journal of Occupational Therapy, 2014, 68 (Suppl. 1), S1–S48, <http://dx.doi.org/10.5014/ajot.2014.682006>, [dostęp z dnia: 25.10.2017]

⁷ Švestková O., *Základní principy současné neurorehabilitace [Basic principles of contemporary neurorehabilitation]*, „Neurologie pro praxi” 2013, 14(3), p. 136–139. ISSN 1803-5280

tym idzie możliwości kontynuowania studiów w formie studiów doktoranckich. Na Pierwszym Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Karola w Pradze dostępny jest trzyletni program studiów licencjackich „*Specjalizacja w Opiece Zdrowotnej – Terapia Zajęciowa*” oraz odpowiadający mu dwuletni program studiów magisterskich, będący pierwszym programem magisterskim w zakresie Terapii Zajęciowej w Republice Czeskiej, który utworzony został w roku akademickim 2014/2015. Pierwszy program tego typu, ale w formie studiów licencjackich w dziedzinie Terapii Zajęciowej otwarto na tym samym wydziale w roku 1994 dzięki udziałowi w projekcie UE TEMPUS/PHARE.

Warunkiem rozpoczęcia studiów magisterskich z Terapii Zajęciowej jest uzyskanie akredytowanego przez Ministerstwo Zdrowia Republiki Czeskiej oraz Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Wychowania Fizycznego Republiki Czeskiej tytułu licencjata w tej dziedzinie. Podstawowym warunkiem przyjęcia na studia jest zdanie egzaminu wstępnego, a procedura rekrutacyjna składa się z obejmującego 50 pytań testu pisemnego, sprawdzającego wiedzę z obszarów tematycznych realizowanych w ramach programu Terapii Zajęciowej na poziomie licencjackim w Pierwszym Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Karola⁸.

Kadra akademicka: Wykładowcami na tym kierunku są głównie eksperci w dziedzinie Terapii Zajęciowej. W ramach studiów magisterskich kierunku Terapia Zajęciowa studenci mają możliwość zajęć z Profesorem wizytującą Gaynor Sadlo, która jest jedną z wiodących specjalistów w dziedzinie Terapii Zajęciowej na świecie i zajmuje stanowisko emerytowanego kierownika Szkoły Zawodów Medycznych Uniwersytetu w Brighton. Profesor Sadlo jest światowej sławy ekspertem w zakresie nauki i badań w dziedzinie Terapii Zajęciowej (Nauki o Terapii Zajęciowej) i stanu równowagi w życiu codziennym (ang. *occupational balance*)⁹. W swojej praktyce Pani Profesor posługuje się nauczaniem opartym na rozwiązywaniu problemów (ang. *Problem Based Learning*; PBL)¹⁰.

Dotatkowo prowadzone są również zajęcia realizowane przez dwóch czeskich terapeutów, którzy studiowali w Europie w ramach europejskiego programu studiów magisterskich w dziedzinie Terapii Zajęciowej, w którym uczestniczą cztery uniwersytety zagraniczne:

⁸ *The admissions procedure for the academic year 2018/2019* [Přijímací řízení pro akademický rok 2018/2019], 1st Medical Faculty, Charles University, https://is.cuni.cz/studium/prijimacky/index.php?do=detail_obor&id_obor=18529, [dostęp z dnia: 28.10.2017]

⁹ University of Brighton, School of Health Professions, *Academic staff*, <https://about.brighton.ac.uk/staff/details.php?uid=gs124>, [dostęp z dnia: 29.10.2017]

Według jednej z definicji *occupational balance* to stan względny, rozpoznawany na podstawie dającej szczęście lub przyjemnej integracji czynności życiowych i oczekiwań. Źródło: Backman CL Can J Occup Ther. 2004 Oct;71(4):202-9 – przyp. red.

¹⁰ G. Sadlo, J. T. E. Richardson, *Approaches to studying and perceptions of the academic environment in students following problem-based and subject-based curricula*, „Higher Education Research and Development” 2003, 22 (3), p. 253–274, ISSN 0729-4360

1. Hogeschool van Amsterdam, Uniwersytet Nauk Stosowanych w Amsterdamie,
2. Kolegium Uniwersyteckie w Sjaelland, Szkoła Terapii Zajęciowej w Naestved,
3. Instytut Karolinska, Wydział Neurobiologii, Nauk o Zdrowiu i Nauk Społecznych, Zakład Terapii Zajęciowej,
4. Uniwersytet w Brighton, Szkoła Zawodów Medycznych, Zakład Terapii Zajęciowej.

Inni specjaliści to terapeuci zajęciowi z tytułem magistra w pokrewnej dziedzinie związanej ze zdrowiem lub medycyną społeczną, lekarze, fizjoterapeuci, inżynierowie biomedycy i menadżerowie. Istnieje również znaczna liczba wykładowców i asystentów, którzy pracują w dziedzinie medycyny, w tym w zakresie prawa medycznego, etyki i statystyki. Większość wykładowców zajmuje się nauką i badaniami (np. laboratorium chodu, nowoczesne technologie, laboratorium robotyki kończyn górnych itp.), pozostałą kadre akademicką stanowią studenci studiów doktoranckich, realizujący badania w zakresie rehabilitacji.

Nauczanie tej dziedziny określają Regulamin Studiów i Egzaminów Uniwersytetu Karola w Pradze oraz Regulamin Organizacji Studiów Pierwszego Wydziału Lekarskiego ww. uczelni. Program studiów oparty jest na systemie punktowym zgodnym z zasadami Europejskiego Systemu Transferu Punktów (ang. *European Credit Transfer System*; ECTS). Przedmioty do wyboru zorganizowane są w jedną lub więcej grup. Na podstawie minimalnej liczby punktów w każdej grupie studenci wybierają obowiązkowe zajęcia dodatkowe. Liczba punktów za przedmioty obowiązkowe, wraz z minimalną liczbą punktów za obowiązkowe przedmioty do wyboru, nie może przekraczać 95% całkowitej liczby punktów.

Inne zajęcia prowadzone na Uniwersytecie Karola uznawane są za kursy fakultatywne w danej dziedzinie wiedzy, a studentom można zalecić wybór niektórych z nich (zalecane przedmioty do wyboru). Ukończenie kursu wiąże się z uzyskaniem odpowiedniej liczby punktów dla danego przedmiotu niezależnie od formy jego zaliczenia (zaliczenie/egzamin). Ocena przebiegu studiów regulowana jest Regulaminem Studiów i Egzaminów Uniwersytetu Karola w Pradze. Zgodnie z planem studiów, zajęcia prowadzone są w formie seminariów, wykładów i ćwiczeń praktycznych lub praktyk. W trakcie studiów student musi uzyskać łącznie 120 punktów, tj. 114 punktów za zajęcia obowiązkowe i obowiązkowe przedmioty do wyboru oraz co najmniej 6 punktów za zajęcia fakultatywne¹¹.

¹¹ 1. st Faculty of Medicine of Charles University in Prague, *Study and Examination Regulations of Charles University in Prague [Pravidla pro organizaci studia na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy]*, 23 June 2017, Prague, Charles University, <https://www.lf1.cuni.cz/pravidla-pro-organizaci-studia-na-1lf>, [dostęp z dnia: 25.10.2017]

Tradycyjnie na Pierwszym Wydziale Lekarskim za niezwykle istotne uważa się zarówno teoretyczne podstawy, jak i praktyczne zastosowanie Terapii Zajęciowej w dyscyplinach klinicznych. Wydział działa zgodnie z trendem nauczania przedmiotów Terapii Zajęciowej poprzez nauczanie oparte na rozwiązywaniu problemów, a także stara się angażować studentów w proces dalszego samokształcenia. Nauczanie oparte na rozwiązywaniu problemów uczy studenta niezależności, rozwija umiejętność wykorzystywania informacji oraz logicznego myślenia. Stwarza także ogromne możliwości rozwoju strategii kształcenia się przez całe życie, które są kluczowe dla studentów po ukończeniu studiów i absolutnie niezbędne, aby zapewnić stałą jakość usług. Studenci zachęceni są do refleksji nad własną wiedzą i umiejętnościami oraz do czerpania doświadczenia z zajęć praktycznych. W podejściu tym nauczyciel pełni głównie funkcję moderatora procesu uczenia się.

W ramach projektu Unii Europejskiej pracownicy Kliniki Medycyny Rehabilitacyjnej opracowali podręcznik studiów Terapii Zajęciowej. Do programu studiów magisterskich wprowadzono najnowsze wyniki badań w tej dziedzinie. Zalecenia funduszy norweskich w sposób szczególny wskazują na znaczenie pracy interdyscyplinarnych zespołów rehabilitacyjnych w psychiatrii jako przykład innowacji w dziedzinie Terapii Zajęciowej w Republice Czeskiej. W związku z tym nawiązano współpracę ze Szpitalem Psychiatrycznym Bohnice, w ramach której studenci mogą odbywać staż kliniczny oraz mają możliwość uczestnictwa w warsztatach. Pierwszy Wydział Lekarski Uniwersytetu Karola koncentruje się na prowadzeniu Terapii Zajęciowej u pacjentów praktycznie wszystkich oddziałów klinicznych oraz u pacjentów niepełnosprawnych, zwłaszcza tych z nabytym uszkodzeniem mózgu, ze szczególnym uwzględnieniem rehabilitacji przedzawodowej i zawodowej oraz zatrudnienia osób niepełnosprawnych, poprzez stosowanie nowoczesnych wystandaryzowanych metodologii.

Specjalistyczne doświadczenie zawodowe w dziedzinie Terapii Zajęciowej

Dwuletni program studiów magisterskich, zgodny z akredytowanym stopniem licencjata w dziedzinie Terapii Zajęciowej obejmuje ponad 600 godzin szkolenia praktycznego. Studia te obejmują 1505 godzin nauczania, z czego zajęcia teoretyczne (wykłady) – 240 godzin, a ćwiczenia teoretyczno-praktyczne (seminaria) – 420 godzin.

Przedmioty uznawane za teoretyczno-praktyczne (seminaria) to: Propedeutyka pracy naukowej (semestr 1), Metodologia badań naukowych (semestry 1, 2), Podstawy statystyki, Propedeutyka kliniczna w Terapii Zajęciowej (semestry 1, 2), Zarządzanie i prawo w ochronie zdrowia, Praktyka oparta na dowodach (semestry 1, 2), Seminarium dyplomowe (semestr 2), Przygotowanie specjalistycz-

nych publikacji naukowych i wykładów, Specjalistyczna terminologia w Terapii Zajęciowej, Czynniki ryzyka w Terapii Zajęciowej, Nauka i badania w Terapii Zajęciowej, Zarządzanie w Terapii Zajęciowej oraz Zarządzanie projektami i grantami. W trakcie studiów każdy student odbywa łącznie 845 godzin kształcenia praktycznego, które obejmuje praktyki, ćwiczenia, staże w klinikach i praktyki zawodowe w wybranych placówkach. Są one zapewniane i nadzorowane przez terapeutów zajęciowych, a w ich trakcie studenci zapoznają się z dokumentacją medyczną pod nadzorem superwizora z danej jednostki. Muszą oni zapoznać się z historią choroby, ustalić krótko- i długoterminowe cele terapii, stworzyć jej plan, a także opracować praktyczne protokoły postępowania na podstawie zdobytego doświadczenia. Kolejnym elementem praktyk są szczegółowe opisy przypadków pacjentów, które zostaną przedstawione na zajęciach specjalistycznych, takich jak Seminarium z przypadków klinicznych (semestry 1-4). Muszą oni radzić sobie z tego typu niezbędną dokumentacją ze względu na założenie, że absolwenci będą mogli pracować zarówno w placówkach opieki zdrowotnej, jak i placówkach pomocy społecznej.

Organizacja praktyk zawodowych

W ciągu dwóch lat studiów każdy student kończy praktykę kliniczną z Terapii Zajęciowej w wybranym ośrodku klinicznym (szpital) realizowaną w trakcie semestru w wymiarze 285 godzin. Dodatkowo studenci kończą również trzytygodniową letnią praktykę zawodową obejmującą 120 godzin w wybranej placówce klinicznej w trakcie pierwszego roku studiów oraz dwutygodniową letnią praktykę zawodową obejmującą 80 godzin w trakcie drugiego roku studiów (razem 200 godzin). Łączna liczba godzin praktyk zawodowych w warunkach klinicznych wynosi 485 godzin.

Na kolejne zajęcia praktyczne, które stanowią część nauczania w trybie indywidualnym, składa się łącznie 240 godzin w trakcie pierwszego roku, uwzględniających zagadnienia, takie jak: Umiejętności komunikacyjne, Seminarium przypadku klinicznego (semestr 1), Seminarium przypadku klinicznego (semestr 2), Biomechaniczne metody diagnostyczno-terapeutyczne w Terapii Zajęciowej, Neurorozwojowe metody diagnostyczno-terapeutyczne w Terapii Zajęciowej, Kinezylogia stosowana, Poradnictwo w Terapii Zajęciowej i Wykorzystanie nowoczesnych technologii w rehabilitacji.

Drugi rok studiów uwzględni łącznie 120 godzin kształcenia praktycznego w ramach przedmiotów realizowanych w obrębie Interdyscyplinarnego Zespołu Rehabilitacyjnego i Zarządzania przypadkiem klinicznym. Pracę socjalną w Terapii Zajęciowej, Diagnostyczno-terapeutyczne metody biopsychospołeczne, Diagnostyczno-terapeutyczne metody kognitywistyczne, Seminarium przypadku klinicznego (semestr 3) i Seminarium przypadku klinicznego (semestr 4). Poza obowiązkowymi i opcjonalnymi przedmiotami, możliwe jest także wybra-

nie praktyki zawodowej zależnie od inicjatywy studenta. Planowane jest też poszerzenie zakresu doświadczenia zawodowego poprzez włączenie do praktyk pracy z osobami z zaburzeniami psychicznymi i niepełnosprawnością intelektualną, a także położenie większego nacisku na diagnostykę w zakresie Terapii Zajęciowej.

Końcowy egzamin państwowy

Program studiów na poziomie magisterskim w dziedzinie Terapii Zajęciowej kończy się egzaminem składającym się z trzech części:

1. Obrona pracy dyplomowej.
2. Teoretyczny egzamin ustny obejmujący Ustawodawstwo i Zarządzanie w Ochronie Zdrowia oraz Opiece Społecznej. Składa się on z trzech obszarów tematycznych:
 - A) Ustawodawstwo w ochronie zdrowia i opiece społecznej w odniesieniu do osób niepełnosprawnych – przepisywanie urządzeń wspomagających, zapewnienie świadczeń specjalnych i zasiłków opiekuńczych.
 - B) Ustawodawstwo Ogólne – Kodeks Cywilny, Konstytucja Republiki Czeskiej, Prawo Pracy.
 - C) Zarządzanie – zarządzanie personelem, organizacja czasu pracy, administracja, zarządzanie przypadkiem, zarządzanie finansami, zarządzanie systemem i inne.
3. Egzamin w oparciu o program Terapii Zajęciowej w obszarze klinicznym, który obejmuje część zarówno praktyczną, jak i teoretyczną.
 - A) Egzamin praktyczny – student wykazuje się praktyczną wiedzą z zakresu diagnostyki funkcjonalnej i terapii wybranego pacjenta, wyznacza cele Terapii Zajęciowej, tworzy krótkoterminowy i długoterminowy plan terapeutyczny oraz opis przypadku pacjenta, którego część stanowi diagnostyka różnicowa. Ze względu na specyfikę ukierunkowania się Kliniki Rehabilitacji Medycznej, studenci pracują z pacjentami ze znaczną i bardzo ciężką niepełnosprawnością, we wczesnej fazie pobytu w oddziale rehabilitacji poudarowej tego szpitala.
 - B) Dalsza część egzaminu obejmuje trzy tematy teoretyczne: 1. Teoria i badania medyczne w Terapii Zajęciowej (procedury medyczne w Terapii Zajęciowej, metody badań diagnostycznych, kinezylogia, narzędzia diagnostyczne w rehabilitacji, rzeczywistość wirtualna w rehabilitacji, praktyka oparta na dowodach, Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia itp.). 2. Specyficzne metody Terapii Zajęciowej (metoda Bobath, metoda F. Affolter, metoda Kabata, metoda proprioceptywnego torowania nerwowo-mięśniowego, bazowa koncepcja stymulacji, neurodynamika itp.). 3. Interwencje w Terapii Zajęciowej (omówienie podejścia do Terapii Zajęciowej i specyfiki Te-

rapii Zajęciowej w różnych przypadkach – tj. w przypadku chorób wewnętrznych, neurologicznych, chirurgicznych, psychiatrycznych, pediatrycznych, geriatrycznych itp.). Z każdego obszaru student wybiera jedno pytanie, na które musi udzielić odpowiedzi.

Każdy student studiów magisterskich, po ich zakończeniu i po spełnieniu wszystkich warunków związanych z planem studiów, musi zdać końcowy egzamin państwowy. Zgodnie z Regulaminem Studiów i Egzaminów Pierwszego Wydziału Lekarskiego, studenci mają prawo do egzaminu w pierwszym terminie i dwóch sesji poprawkowych. Studenci zobowiązani są do zdania egzaminu nie później niż w ciągu dwóch lat począwszy od pierwszego dnia miesiąca kalendarzowego następującego po dniu, w którym spełnili wszystkie warunki dopuszczające do końcowego egzaminu państwowego¹².

Praca dyplomowa

O tematyce prac dyplomowych decydują wykładowcy Kliniki Rehabilitacji Medycznej Pierwszego Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Karola oraz Uniwersyteckiego Szpitala Ogólnego w Pradze. Kierownik zajęć przedstawia ich tematy na początku semestru zimowego pierwszego roku. Każdy student wybiera jeden temat spośród oferowanych i konsultuje się ze swoim promotorem. W wyjątkowych przypadkach student może wybrać temat lub promotora spoza kliniki lub temat własny, co musi jednak zostać zatwierdzone przez specjalistę z danej dziedziny. Praca dyplomowa jest dziełem naukowym, które może przybierać różne formy:

1. Badania wstępne – jest to ocena nowej lub rzadziej stosowanej metodologii w mniejszej grupie pacjentów, może być bez grupy kontrolnej i nierandomizowane (co najmniej 10 pacjentów).
2. Badania wstępne standaryzowane – praca mająca na celu stworzenie podstawowych standardów oraz określenie różnic między populacjami (min. 100 osób ze zdrowej populacji i co najmniej 80 pacjentów w badaniach klinicznych wstępnych).
3. Badania pilotażowe – są to kontrolowane, randomizowane/nierandomizowane (quasi-eksperymenty), weryfikujące dokładność podejścia i wykorzystujące wyniki do zaprojektowania większego badania (minimalnie 10 pacjentów w trakcie interwencji i 10 w grupie kontrolnej).
4. Praca teoretyczna – jest to dzieło literackie, którego warunkiem koniecznym jest podjęcie tematu nowatorskiego, i którego rezultatem może być również stworzenie podręcznika.

¹² 1st Faculty of Medicine of Charles University in Prague, *Study and Examination Regulations of Charles University in Prague [Pravidla pro organizaci studia na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy]*, 23 June 2017, Prague, Charles University, <https://www.lf1.cuni.cz/pravidla-pro-organizaci-studia-na-1lf>, [dostęp z dnia: 25.10.2017]

5. Studium przypadku – jest to opis przypadku bardziej szczegółowy niż opis zwykły i zawierający zarówno jakościową, jak i ilościową analizę danych (co najmniej 6 pacjentów).

6. Badanie opisowe (minimum 30 pacjentów).

Obrona pracy dyplomowej jest związana z egzaminem państwowym. Obrona odbywa się w formie ustnej z obowiązkową prezentacją i jest otwarta dla publiczności.

Opis wiedzy i umiejętności po ukończeniu studiów – profil absolwenta

Absolwenci zdobywają niezbędną wiedzę z następujących dziedzin: teoretycznej, praktycznej, klinicznej, biomedycznej i społecznej. Studia przygotowują ich do samodzielnej pracy na kierowniczych stanowiskach w ochronie zdrowia, edukacji, usługach społecznych lub zespołach naukowych. Po ukończeniu studiów ich praca opiera się na „praktyce opartej na dowodach” w Terapii Zajęciowej. Są również w stanie koordynować i zarządzać grantami i projektami badawczymi oraz potrafią przedstawić uzyskane w projektach badawczych wyniki w postaci specjalistycznych publikacji w czasopiśmie naukowych oraz podczas seminariów i konferencji naukowych krajowych i międzynarodowych. Absolwenci posiadają pogłębioną wiedzę na temat wszystkich dostępnych metod diagnostyki funkcjonalnej i metod terapeutycznych, a także mogą stopniowo zwiększać swoje kwalifikacje i rozwój zawodowy poprzez kształcenie ustawiczne.

Program studiów przygotowany został zgodnie z odpowiednimi przepisami, w szczególności z ustawą nr 96/2004 Coll. o zawodach niemedycznych w ochronie zdrowia, ze zmienionym rozporządzeniem Nr 55/2011 Coll. w sprawie działalności pracowników służby zdrowia i innych specjalistów oraz rozporządzeniem nr 39/2005 Coll., określającym minimalne wymagania dotyczące programów studiów przygotowujących do wykonywania zawodu niemedycznego w zakresie ochrony zdrowia.

Program studiów magisterskich uzupełnia i w pełni integruje podstawy uzyskane w trakcie studiów licencjackich w zakresie różnych dyscyplin klinicznych i praktycznej nauki i badań, publikowania, prawodawstwa i zarządzania.

Absolwenci posiadają pełne kwalifikacje do samodzielnego wykonywania zawodu terapeuty zajęciowego we wszystkich rodzajach placówek ochrony zdrowia, w placówkach socjalnych i pedagogicznych, a nawet w urzędach pracy lub w ramach pracy w zespole interdyscyplinarnym. Abiturienti, korzystając z Systemu Kształcenia Ustawicznego, mają możliwość utrzymywania i pogłębiania wiedzy w danej dziedzinie oraz zwiększania swoich kwalifikacji.

Podczas studiów licencjackich z Terapii Zajęciowej absolwenci uzyskują teoretyczną i praktyczną wiedzę na temat budowy, funkcji i dysfunkcji organi-

zmu ludzkiego w poszczególnych dziedzinach medycyny (Anatomia, Fizjologia, Patologia, Patofizjologia, Neurologia, Onkologia, Ortopedia, Higiena i epidemiologia, Chirurgia, Medycyna wewnętrzna, Pediatria i Geriatria). W ramach studiów magisterskich wiedza ta jest pogłębiona dzięki następującym przedmiotom: Biomechanika człowieka i kinezylogia w Terapii Zajęciowej, Propedeutyka kliniczna dla terapeutów zajęciowych (semestry 1-2), Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia.

Terapeuci zajęciowi zdobywają wiedzę na temat metod diagnostycznych, terapeutycznych i profilaktycznych oraz interwencji w zakresie Kinezylogii stosowanej, Metod opartych na zasadach neurofizjologicznych, Poradnictwa w Terapii Zajęciowej, Metod diagnostycznych i terapeutycznych w dziedzinie biopsychospołecznej, Metod diagnostycznych i terapeutycznych w zakresie funkcji poznawczych, Metod diagnostycznych i terapeutycznych w rehabilitacji przedzawodowej i zawodowej, Klinicznej praktyki Terapii Zajęciowej (semestry 1-4), Letniej praktyki zawodowej z Terapii Zajęciowej (semestry 1-2), Seminarium studium przypadku (semestry 1-4), Pracy socjalnej w zakresie Terapii Zajęciowej, Terminologii Terapii Zajęciowej, Czynników ryzyka w Terapii Zajęciowej.

Przedmiot „*Zastosowanie nowoczesnych technologii w rehabilitacji*” zapewnia zdobycie wiedzy na temat zasad diagnostycznych, terapeutycznych i laboratoryjnych technik medycznych. Studenci nabywają wiedzę dotyczącą zasad etycznych oraz wartości i problemów związanych z wykonywaniem zawodu. Studenci pierwszego roku podpisują Etyczny Kodeks Postępowania Studentów Terapii Zajęciowej, wzorowany na Kodeksie Etycznym Terapeuty Zajęciowego. Studenci akceptują obowiązek poszanowania wartości zawodowych niezbędnych do pracy w dziedzinie terapii zajęciowej. Podczas zajęć z „*Bioetyki*” studenci poznają podstawowe dokumenty dotyczące etyki w opiece zdrowotnej na poziomie krajowym i międzynarodowym, a także w kontekście historycznym. Ponadto uczą się również rozpoznawania aspektów etycznych, które mogą mieć znaczenie dla ich doświadczenia zawodowego oraz określać i rozwiązywać potencjalne dylematy etyczne. W trakcie przedmiotu „*Umiejętności komunikacyjne*” studenci zdobywają wiedzę na temat technik komunikacji, które są niezbędne w zawodzie terapeuty zajęciowego.

Studenci zdobywają wiedzę z zakresu organizacji i zarządzania placówką opieki zdrowotnej dzięki przedmiotom z Zarządzania i prawa w ochronie zdrowia (semestry 1-2), Zarządzania interdyscyplinarnym zespołem rehabilitacyjnym i przypadkiem klinicznym oraz z Zarządzania projektami i grantami badawczymi. Zaznajamiają się również z przepisami prawnymi podczas odbywania zajęć z zakresu Zarządzania i Prawa w ochronie zdrowia (semestry 1-2) oraz Ustawodawstwa w rehabilitacji, w ramach których zapoznają się z ustawodawstwem z zakresu rehabilitacji w służbie zdrowia na świecie, w UE i Czechach, w odniesieniu do rehabilitacji społecznej, przepisów pedagogiczno-edukacyjnych, przedzawodo-

wych i zawodowych. Uzyskują także podstawowe informacje na temat rehabilitacji na podstawie dokumentów ONZ, WHO, Rady Europy i Komisji Europejskiej. Zapoznają się z ustawodawstwem Republiki Czeskiej, które dotyczy osób niepełnosprawnych, odnoszącym się do ich aktywności i uczestnictwa w społeczeństwie, w tym z możliwościami korzystania i finansowania ochrony zdrowia.

Program studiów przygotowuje absolwenta do:

- uczestnictwa w naukowych projektach badawczych, grantach oraz do prezentowania wyników badań;
- przygotowywania specjalistycznych artykułów naukowych oraz brania aktywnego udziału w seminariach i konferencjach naukowych;
- pisania grantów i projektów badań naukowych;
- pracy na kierowniczym stanowisku;
- uczestnictwa, a nawet współtworzenia systemów, organizacji i regularnych konferencji interdyscyplinarnych zespołów rehabilitacyjnych oraz współtworzenia zindywidualizowanego, krótko- i długoterminowego planu rehabilitacji;
- uzyskania ugruntowanej wiedzy dotyczącej zagadnień zdrowotnych i społecznych oraz zatrudnienia i edukacji;
- komunikacji z członkami interdyscyplinarnych zespołów rehabilitacyjnych oraz uczestnictwa w nich;
- komunikacji z pacjentami i ich rodzinami;
- pracy w charakterze nauczyciela akademickiego w zakresie Terapii Zajęciowej;
- praktycznego zastosowania zdobytej wiedzy teoretycznej i praktycznej.

Projekt Erasmus+ i współpraca międzyuniwersytecka

Pierwszy Wydział Lekarski Uniwersytetu Karola współpracuje z uczelniami zagranicznymi w ramach projektu Erasmus+. Wymiana studentów w ramach Erasmus+, jako element programu studiów magisterskich w zakresie Terapii Zajęciowej, była możliwa po raz pierwszy w roku akademickim 2016/2017. Dwóch studentów wyjechało na trzy miesiące do Izraela (Uniwersytet w Tel Awiwie, Wydział Medycyny Sackler, Centrum Medyczne Sheba, Izrael), a jeden do Szwecji (Instytut Karolinska w regionie Sztokholm). W ramach wymiany studenci mają kontakt z doświadczonymi terapeutami zajęciowymi w dobrze znanych jednostkach Terapii Zajęciowej świadczących usługi na bardzo wysokim poziomie. Uczestnicząc w tych stażach studenci mają możliwość pracy nad swoimi pracami dyplomowymi i tym samym wzbogacenia Terapii Zajęciowej w Czechach o zagraniczne doświadczenia i wiedzę.

W celu opracowywania programu studiów konieczna jest również współpraca z uczelniami zagranicznymi poprzez wymianę kadry dydaktycznej, co prowadzi do jego wzbogacenia o nową wiedzę oraz pozwala na porównanie róż-

nych podejść i rozwój metod nauczania zarówno w kraju ojczystym, jak i za granicą. Nauczyciele akademicy wyjeżdżają za granicę głównie w ramach programu Erasmus+, najczęściej na okres 1 lub 4 tygodni. Średnia długość pobytu dla doktorantów wynosi 4 tygodnie. Nauczyciele akademicy najpierw odbywają tygodniowy staż w Szpitalu Neurorehabilitacyjnym RehaNova Merheim, który jest częścią Uniwersytetu w Kolonii w Niemczech.

Obecnie studenci i nauczyciele akademicy mają możliwość wyboru instytucji z poniższej listy jednostek uczestniczących we współpracy międzynarodowej w ramach programu Erasmus+:

1. Gandawa: Artevelde University College, Belgia
2. Kuopio: Uniwersytet Nauk Stosowanych w Sawonii, Szkoła Nauk o Zdrowiu, Finlandia
3. Amsterdam: Hogeschoole van Amsterdam, Holandia
4. Sztokholm: Instytut Karolinska, Szwecja
5. Wiedeń: FH Campus Wien, Uniwersytet Nauk Stosowanych, Wydział Terapii Zajęciowej i Fizjoterapii, Austria
6. Madryt: Uniwersytet CEU San Pablo, Hiszpania
7. Uniwersytet Telawiwski, Wydział Medycyny Sackler, Szpital Sheba, Izrael
8. Ancona: Azienda Ospedaliero Universitaria Ospedali Riuniti, Clinica di Neuroriabilitazione, Włochy
9. Kolonia: Uniwersytet w Kolonii nad Renem, Klinika RehaNova, Niemcy
Ogólnoświatowa współpraca międzyuniwersytecka
NOVA Southeastern University, College of Osteopathic Medicine, Floryda, USA

Możliwości studiów magisterskich z Terapii Zajęciowej w Europie

Studia magisterskie z dziedziny Terapii Zajęciowej istnieją w Europie od 1999 r. Program ten znany pod nazwą The European Master Of Science In Occupational Therapy jest realizowany przez następujących pięć zagranicznych instytucji edukacyjnych: Hogeschool van Amsterdam, Amsterdam University of Applied Science (Holandia); University College Sjaelland, Naestved (Szkoła Terapii Zajęciowej, Dania); Karolinska Institutet, Department of Neurobiology, Health Care Sciences and Society, Division of Occupational Therapy (Szwecja); University of Brighton, School of Health Professions, Division of Occupational Therapy (Wielka Brytania) i Zuryski Uniwersytet Nauk Stosowanych, Winterthur (Szwajcaria). Kolejne programy studiów magisterskich utworzono np. w Austrii, Belgii, Niemczech. W Republice Czeskiej studia prowadzone są na Pierwszym Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Karola w Pradze. Ukończenie wyżej wymienionych uczelni otwiera europejskim terapeutom zajęciowym możliwość studiowania w ramach specjalnych studiów podyplomowych z zakresu

Terapii Zajęciowej¹³. Podstawowym dokumentem do sformułowania programów kształcenia terapeutów zajęciowych są „Minimalne standardy edukacji terapeutów zajęciowych (poprawiony w 2016 r.)”¹⁴, ale tylko do stopnia licencjata. Dlatego też w marcu 2017 r. Grupa projektowa ENOTHE Masters opracowała specjalny raport zatytułowany „Rozpoczęcie studiów magisterskich na kierunku Terapia Zajęciowa: porównanie programów nauczania w celu ułatwienia współpracy w zakresie kształcenia terapeutów zajęciowych”. Dokument ten powinien być pomocny w umiędzynarodowieniu studiów magisterskich¹⁵.

Wniosek

Zawód terapeuty zajęciowego jest na rynku pracy zawodem pożądanym, jak również stanowi niezbędną część procesu deinstytucjonalizacji opieki zdrowotnej i usług społecznych. Terapia Zajęciowa odgrywa istotną rolę w procesie rehabilitacji. Dla wykonywania zawodu terapeuty zajęciowego i dalszego rozwoju niezbędna jest edukacja na wysokim poziomie. W Europie i na całym świecie stale poszerza się baza absolwentów posiadających tytuł magistra w tej dziedzinie. W Republice Czeskiej w 2014 r. wdrożono studia magisterskie w dziedzinie Terapii Zajęciowej będące kontynuacją studiów licencjackich. Absolwenci studiów magisterskich kierunku Terapia Zajęciowa na Pierwszym Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Karola otrzymują tytuł magistra jako najwyższe kwalifikacje zawodowe do wykonywania zawodu terapeuty zajęciowego. Studia przygotowują ich do podjęcia roli terapeuty zajęciowego na kierowniczych stanowiskach, w badawczych zespołach naukowych, a także wykładowcy uniwersyteckiego. Celem Terapii Zajęciowej jest osiągnięcie jak najwyższej jakości życia pacjenta niepełnosprawnego.

Literatura

Sadlo G., Richardson J. T. E., *Approaches to studying and perceptions of the academic environment in students following problem-based and subject-based curricula*, „Higher Education Research and Development” 2003, 22 (3). p. 253-274, ISSN 0729-4360

¹³ Amsterdam University of Applied Sciences, *European Master Of Science In Occupational Therapy*, <http://www.ot-euromaster.eu/about/about-ot-euromaster.html>, [dostęp z dnia: 29.10.2017]

¹⁴ WFOT, *Minimum Standards for the Education of Occupational Therapists. Revised 2016*. WFOT, 2016, <http://www.wfot.org/Store/tabid/61/CategoryID/1/ProductID/55/Default.aspx>, [dostęp z dnia: 30.10.2017]

¹⁵ ENOTHE Masters Project Group, *Starting Tuning of OT Master competences: Comparing masters' programmes to facilitate collaboration in OT education*, Project phase II, Report of the ENOTHE Masters Tuning Project Group, March 2017, http://enothe.eu/Wordpress%20Documents/Projects/Report%20for%20ENOTHE%20board_31032017_Master%20project%20group.pdf, [dostęp z dnia: 29.10.2017]

Švestková O., *Základní principy současné neurorehabilitace [Basic principles of contemporary neurorehabilitation]*, „Neurologie pro praxi“ 2013, 14(3), p. 136–139. ISSN 1803-5280

Netografia

1st Faculty of Medicine of Charles University in Prague, *Study and Examination Regulations of Charles University in Prague [Pravidla pro organizaci studia na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy]*, 23 June 2017, Prague, Charles University, <https://www.lf1.cuni.cz/pravidla-pro-organizaci-studia-na-1lf>, [dostup z dnia: 25.10.2017]

AOTA, *Academic Programs Annual Data Report, Academic Year 2014–2015*, prepared by: Division of Academic and Scientific Affairs, American Occupational Therapy Association © 2015, <https://www.aota.org/~media/Corporate/Files/EducationCareers/Educators/2014-2015-Annual-Data-Report.pdf>, [dostup z dnia: 29.10.2017]

American Occupational Therapy Association, *Occupational therapy practice framework: Domain and process* (3rd ed.), American Journal of Occupational Therapy, 2014, 68 (Suppl . 1), S1– S48, <http://dx.doi.org/10.5014/ajot.2014.682006>

Amsterdam University of Applied Sciences, *European Master Of Science In Occupational Therapy*, <http://www.ot-euromaster.eu/about/about-ot-euromaster.html>, [dostup z dnia: 29.10.2017]

ENOTHE Masters Project Group, *Starting Tuning of OT Master competences: Comparing masters' programmes to facilitate collaboration in OT education*, Project phase II, Report of the ENOTHE Masters Tuning Project Group, March 2017, http://enothe.eu/Wordpress%20Documents/Projects/Report%20for%20ENOTHE%20board_31032017_Master%20project%20group.pdf, [dostup z dnia: 29.10.2017]

Jelínková J., Krivošíková M., *The concept of occupational therapy*, Czech Association of Occupational Therapists, 2007, <http://ergoterapie.cz/Page.aspx?PageHierarchyID=8&PageIndex=5&PageID=45&node=7&ParentPageID=51>
The admissions procedure for the academic year 2018/2019 [Přijímací řízení pro akademický rok 2018/2019], 1st Medical Faculty, Charles University, https://is.cuni.cz/studium/prijimacky/index.php?do=detail_obor&id_obor=18529, [dostup z dnia: 28.10.2017]

University of Brighton, School of Health professions, *Academic staff*, <https://about.brighton.ac.uk/staff/details.php?uid=gs124>, [acces date: 29.10.2017]

WHO, *Rehabilitation*, <http://www.who.int/topics/rehabilitation/en/>, [dostup z dnia: 28.10.2017]

WFOT, *Minimum Standards for the Education of Occupational Therapists. Revised 2016*. WFOT, 2016, www.wfot.org